

A gyermekvédelmi rendszer kihívásai

1. Nem elég hatékony prevenció (a gyermekvédelmi alapellátás ún. kapuőr funkciója nem működik)

A gyermekek érdekét az esetek többségében leginkább az szolgálja, ha a saját családjukban nevelkednek és nem kerülnek a szakellátás rendszerébe. A rendszer szűkös erőforrásait is az kímélné leghatékonyabban, ha kevesebb gyerekről kellene az államnak gondoskodnia. Mindezek alapján minél nagyobb hangsúlyt kell kapnia a prevenciónak, vagyis elsődlegesen azt kellene megpróbálni megelőzni, hogy a gyermekek egyáltalán bekerüljenek a gyermekvédelmi szakellátásba. A bekerülés oka jelenleg gyakran egyszerűen a szegénység¹, holott a törvény egyértelműen kimondja, hogy az nem lehet indok a családok szétválasztására. A szakellátásba kerülés további tipikus okai a szülők életvitele (kriminalitás, szenvedélybetegség, prostitúció stb.), mentális betegségek, gyakori a bántalmazás vagy az elhanyagolás is, de az is előfordul, hogy a gyermek maga kéri az elhelyezését.

Fontos, hogy azok a gyerekek, akik bármilyen módon veszélyeztetettek – ők ma Magyarországon kb. 110 000 főt² tesznek ki - minél hamarabb a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók látókörébe kerüljenek, hogy az itt dolgozó szakemberek – szociális munkások, családgondozók, pszichológusok elkezdhessék a család intenzív segítségét, támogatását, megerősítve őket annyira, hogy elkerülhető legyen a gyerek kiemelése az otthoni környezetből.

Ehhez először is orvosolni szükséges az ezen a területen is jelenlévő szakemberhiányt, illetve fejleszteni kell a gyermekjóléti alapellátás körébe tartozó szolgáltatásokat és ellátásokat, akár azok szakmai minőségét, akár azok kapacitását (pl.: védőnői szolgálat, bölcsődei ellátás, gyerekek fejlesztésével kapcsolatos szolgáltatások, de fontos állami feladat a szülői kompetenciák fejlesztése, szülői edukáció is). Növelni kell az átmeneti gondozási férőhelyek számát³ is (családok vagy gyermekek átmeneti otthona, helyettes szülői ellátás), amik szintén azt a célt szolgálják, hogy a krízisben lévő családok megkapják azt a támogatást, amely segítségével a család együtt tud maradni hosszú távon, vagyis a gyerek nem kerül gyermekvédelmi szakellátásba.

2. A rendszer túlterheltsége: férőhely és szakember hiány

Jelenleg körülbelül 23 ezer gyermek, fiatal él gyermekvédelmi szakellátásban: több mint 70%-uk nevelőszülőknél, a többiek gyermekotthonokban, lakásotthonokban. A jogszabály alapján a 12 éves kor alatti, családjukból kiemelt gyerekeket nevelőszülőknél kell elhelyezni, viszont férőhelyhiány miatt ez nagyon sokszor nem tud megvalósulni, a gyermekek oda kerülnek, ahol éppen hely van, a szükségleteiktől függetlenül. Így fordulhat elő pl. az a súlyos gyermekjogi jogsértés is, hogy testvérek nem együtt kerülnek elhelyezésre vagy a gyerekek olyan távol kerülnek a vér szerinti szüleiktől, hogy nem tudnak érdemben kapcsolatot tartani.

¹ Egy 2017-es ombudsmani jelentés szerint a családból való kiemelés az esetek 30%-ban azért történik, mert a család olyan szegény, hogy az már veszélyezteti a gyerek egészséges fejlődését:

<https://www.ajbh.hu/documents/10180/2602747/Jelent%C3%A9s+egy+anyag+okb%C3%B3l+gyermek%C3%A9rdemi+szakell%C3%A1t%C3%A1sba+ker%C3%BCI%C3%A9s+vizsg%C3%A1lat%C3%A1r%C3%B3l+2017/5de6d64a-83bb-ae08-3d5f-69fb69ea106b?version=1.0>

² 2021. december 31-én 110 750 gyermeket tartottak nyilván veszélyeztetettként a KSH adatai alapján.

³ http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2019/03/atmenetigondozas_2018_Rubeus_FINAL_20181206.pdf

A nevelőszülői családok hiánya különösen rossz helyzetet eredményez a speciális és/vagy különleges szükségletű gyermekek számára. Különleges szükségletű többek között minden 3 év alatti gyermek, akiknek az elhelyezése kirívóan nehézé vált. Jelenleg hozzávetőlegesen 50-100 csecsemő "várakozik" több hónapig kórházi körülmények között⁴, mert a gyermekvédelem – nevelőszülői férőhely hiányában - nem tud számukra gondozási helyet biztosítani.

A rendszerből hosszú évek óta hiányzik kb. 1500-2000 nevelőszülő⁵, ami egy olyan magas szám, hogy a rendszeres toborzó kampányok sem tudják pótolni.

Az alacsony fizetések és a társadalmi megbecsültség hiánya miatt kialakult szakemberhiány nemcsak a nevelőszülőket érinti, hanem az egész gyermekvédelmi és szociális rendszert. Kiemelten nehéz például pszichológust találni, olyat, aki megfelelő tapasztalattal rendelkezik pedig szinte lehetetlen. Nevelőszülői hálózat esetében a jogszabály továbbra sem írja elő kötelezően pszichológus alkalmazását, így a lelki segítségnyújtás költségeit a gyermekvédelmi szolgáltatóknak maguknak kell(ene) kigazdálkodniuk, a normatíva nem finanszírozza. A helyzetet tovább súlyosbítja mindezek mellett a fejlesztőpedagógusok és gyógypedagógusok hiánya is.⁶

3. Szakemberek elégtelen kiválasztása, felkészítése és támogatása

A gyermekvédelmi rendszer kettős szorításban van: hatalmas a férőhely- és szakemberhiány, miközben egyre több gyerek kerül az ellátórendszerbe (az elmúlt 10 évben majdnem 20%-kal emelkedett a szakellátásba került gyermekek száma). Így a gyermekvédelmi szolgáltatók rengeteg kompromisszumot kell, hogy kössenek, többek között arra vonatkozóan is, hogy kit alkalmaznak. A betöltetlen álláshelyekre eleve kevés a jelentkező, sok jelentkező nem alkalmas arra, hogy gyermekekkel foglalkozzon, vagy a megfelelő támogatás hiányában gyorsan pályaelhagyó lesz. Általános tapasztalat, hogy a munkába álló gyermekvédelmi szakemberek hamar úgy érzik, hogy túl nehéz feladatot vállaltak, nem tudnak megbirkózni a felmerülő problémákkal és nem kapják meg az ezekhez szükséges támogatást a működtetőtől, fenntartótól. A hatékonyabb kiválasztásuk mellett szükséges lenne a folyamatos képzésük (kiemelten a gyermekjogi és traumatudatos szemlélet beépítése a hétköznapiakba) és a rendszeres szakmai szupervízió biztosítása.

4. Gyermekek alacsony érdekképviselése

2014 óta a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek törvényes képviselőjét ún. gyermekvédelmi gyámok látják el, akik a korábbi rendszerhez képest függetlenebbek, ezért hatékonyabban tudnak fellépni a gyámságuk alá tartozó gyermekek jogainak védelme érdekében (2014 előtt a hivatásos gyámok mellett, a gyermekotthon vezetője és a nevelőszülő is lehetett a gyermek gyámja, így az esetleges visszaélések könnyebben rejtve maradhattak, ha a jogsértéseket ezek a személyek követték el). A jogszabály alapján 1 gyámhoz jelenleg 30 gyermek tartozhat, azonban a valóságban sokkal magasabb esetszámmal dolgoznak. Ez olyan

⁴ <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/aktualis/nyilatkozat-a-3-ev-alatti-gyerekek-elhelyezeserol/?fbclid=IwAR0K3iprfdU36kSMFbZRG61pPxHqgKZw1ZZpxndZLyGDxBBQSK9J0wtvHw>

⁵ <https://www.sos.hu/hirek/2000-neveloszulot-keres-az-oroszag/>

⁶ <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/wp-content/uploads/2023/05/NYILATKOZAT-Neveloszuloknel-nevelkedo-gyerekekrol-2023-aprilis-vegleges.pdf>

szintű leterheltséget jelent, amit mindenképpen szükséges lenne felülvizsgálni. Nem reális, hogy egy szakember 30 gyerekkel (ami a valóságban gyakran 40-50) tudjon olyan bizalmas, érdemi kapcsolatot kialakítani, ami a kevés találkozás mellett is lehetőséget ad arra a gyerekeknek, hogy őszintén feltárja a problémáit és segítséget kérjen.

A gyámokon kívül a gyermekjogi képviselőknek is fontos feladatuk van a jogsértések és az érdekvédelem területén. A jogszabály alapján ők azok a szakemberek, akik ellátják a gyermekvédelmi szakellátásba került gyermekek jogainak védelmét, valamint segítik őket jogaik megismerésében és érvényesítésében. A gyermekjogi képviselők kiemelt figyelmet fordítanak a különleges vagy speciális ellátást igénylő gyermek védelmére. A jelenlegi rendszerben összesen 16 fő⁷ gyermekjogi képviselő működik és látja el a közel 23 ezer gyermek érdekképviselését, így kapacitásuk és lehetőségeik nyilvánvalóan nagyon korlátozottak.

5. A gyermekek bevonása és gyermekjogi képzése

Sokkal nagyobb hangsúlyt szükséges helyezni a gyermekek bevonására. Mindehhez szükség van a gyerekek gyermekjogi jogtudatosítására is annak érdekében, hogy tudják, mit lehet velük megtenni, mit nem, és ha jogaik sérülnek, hova tudnak fordulni, kinek jelezhetnek.

Bántalmazási esetekben például a hatályos módszertan⁸ is előírja, hogy a gyermeket az életkorának és személyiségének megfelelően tájékoztatni kell az ügyéről, a kivizsgálás folyamatáról és a megtett intézkedésekről. A legfontosabb az, hogy a gyerek érezze: ő is része a történéseknek, partnerként kezelik.

6. Gyermekbántalmazási esetek kivizsgálása, tanulságok levonása

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának ajánlása alapján olyan panasztételi mechanizmusokat szükséges kidolgozni, amelyek gyermekbarátak és hozzáférhetőek online és offline módon is, vagyis a gyerekek tudják hova kell fordulni, ha bajban vannak és ezek a panasztételi csatornák valóban elérhetőek számukra.

A gyermekvédelmi szakellátásban előforduló gyermekbántalmazási eseteket 2018 óta minden szolgáltató jelenti az illetékes minisztériumnak. Érdemes és szükséges lenne ezeket az eseteket áttekinteni, elemezni (a szakellátásban élő gyerekek bántalmazási ügyeiben vagy annak gyanújára vonatkozóan összesen hány jelzés érkezett, milyen típusú bántalmazásra vonatkozott a jelzés, milyen típusú intézményt érintett a jelzés, kik voltak az elkövetők, áldozatok stb.) annak érdekében, hogy az ellátórendszer hiányosságai tekintetében rendszerszintű tanulságokat vonhassunk le.

7. A gyermekvédelem alulfinanszírozottsága

Magyarországon az állam a GDP 2%-át fordítja gyerekekre és családokra, ami alatta van az európai uniós átlagnak (ami 2,5%). A gyermekvédelmi szakellátás súlyos

⁷ <https://www.ijsz.hu/gyermejjogi-kepviselok-elerhetosegei-2.html>

⁸ https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2022/05/Gyermekbantalmazas-kivizgalasanak-modszertana_masodik-modositott-valtozat.pdf

alulfinanszírozottsága a már említett szakemberhiányhoz, fluktuációhoz és katasztrofális tárgyi feltételekhez vezet (zsebpénz, ruhapénz, élelem, ellátmány). Meg kell értenünk, hogy a gyerekekre költött kiadások a nemzetgazdaság, és az osztársadalom érdekeit is szolgálják, hiszen az a gyerek tud felnőttkorában jól boldogulni – munkát vállalni, párkapcsolatban élni vagy a közösségének hasznos tagja lenni – aki megkapta ehhez a kellő támogatást.

8. Egységes ágazati irányítás hiánya

A gyermekvédelmi rendszer szakmai, ágazati irányítása jelenleg teljesen szétdarabolt (erre már számos alkalommal felhívta a figyelmet az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága). A különböző szakmai egységek, pl. gyermekjóléti- és szakellátásbeli intézmények más-más irányító szerv irányítása alatt működnek (végső soron különböző minisztériumok alatt is), ami sokszor alapvető kommunikációs hiányosságokat okoz. Rendszerszintű változáshoz, átlátható tervezéshez és hosszútávú stratégiához egy egységes ágazati irányításra van szükség, amely a teljes gyermekvédelemért (alap- és szakellátás) felel.